

DE 'GEBIEDENBOEKEN' NATURA 2000

Serie: Europese Natuur in Nederland. KNNV Uitgeverij, Zeist.

John A.M. Janssen & Joop H.J. Schaminée (red.), 2009. Natura 2000-gebieden van Zee en kust. 296 pp.

Joop H.J. Schaminée & John A.M. Janssen (red.), 2009. Natura 2000-gebieden van Laag Nederland. 248 pp.

Joop H.J. Schaminée & John A.M. Janssen (red.), 2009. Natura 2000-gebieden van Hoog Nederland. 360 pp.

Uit welke herinneringen en beelden van landschappen heeft J.R.R. Tolkien geput toen hij *In de Ban van de Ring* schreef? Die vraag zal de schrijver zelf weinig hebben geïnteresseerd. Aan een lezer, die naar zijn mening het boek wat al te serieus nam, schreef hij: 'Ik hoop dat u van het boek hebt *genoten*. *Genoten* is het sleutelwoord. Want het werd geschreven om te *amuseren* (in de hoogste betekenis van het woord); om leesbaar te zijn.'

Interessanter is de vraag welke herinneringen en beelden de volgende zin bij jezelf oproept. '*Er heerste diepe stilte, waarvan de oppervlakte slechts werd bekrast door het flauwe trillen van lege zaadpluimen en geknakte grashalmen, die sidderden in flauwe luchtstromingen die zij niet konden voelen.*' (De Twee Torens, vierde boek. Tocht door de moerassen.) Je ziet Frodo, Sam en Golleem moeizaam door het moeras ploeteren. Bij mij is deze zin verbonden met een moerasgebied waar ik een zomer lang druk doende was om een vegetatiekartering te vervaardigen. Ik denk dat veel mensen bij het lezen van zo'n zin beelden krijgen en voor iedereen zal dat weer verschillend zijn. Kunst kan ook dergelijke emoties oproepen, het schilderij *Paarden bij het hek* van Anton Mauve uit 1878 is voor mij verbonden met datzelfde gebied, net zoals het gedicht *Dijkwacht* van Ida Gerhardt uit 1973.

Rondom een expositie van schilderijen wordt vaak een prachtig boekwerk uitgegeven. Vroeger zou je zoiets een catalogus noemen, tegenwoordig ontstijgt het dat niveau, soms worden de schilderijen in een thematisch verband gezet en worden ontwikkelingen van het artistieke niveau zichtbaar gemaakt. Vaak zijn het begerenswaardige boeken, die je bij de uitgang van het museum koopt. Bij thuiskomst verdwijnen ze meestal in de kast, om er nog slechts af en toe uitgehaald en bewonderd te worden. Inmiddels hebben we in Nederland een permanente buitententoonstelling van 165 Natura 2000 gebieden. Bij de gemiddelde burger zijn deze gebieden nog niet echt bekend, bij boeren ligt dat al wat hoger en bij buitenlui naar verwachting nog weer wat hoger. Natura 2000 is een Europees netwerk van karakteristieke en zeldzame natuurgebieden met als doel om de achteruitgang van de natuur een halt toe te roepen en bij te dragen aan behoud en herstel van biodiversiteit. Van deze permanente tentoonstelling is nu een 'Dikke Van Dale' beschikbaar (met de aanduiding catalogus doe ik de drie boeken absoluut te kort). Drie

delen: de Natura 2000 gebieden van Zee en Kust behandelt 49 gebieden, Laag Nederland behandelt 44 gebieden en in Hoog Nederland komen 72 gebieden aan bod. Ruim 900 pagina's, gelukkig in drie delen, niet alleen praktisch, maar ook hanteerbaar als je in je luie stoel wat wilt opzoeken of nalezen. Drie delen waarin de kroonjuwelen van de Nederlandse natuur op indringende wijze aan bod komen. Bij het ter hand nemen dringt zich de vergelijking met de reeks 'Wilde Planten' op, ook drie delen met beschrijvingen van belangrijke natuurgebieden. De opvolger van deze reeks is echter strak en overzichtelijk van opzet. Voor ieder fysisch-geografisch landschap wordt een kernachtige beschrijving met de belangrijkste karakteristieken gegeven. De beschrijving van de Natura 2000 gebieden volgt een vast format met een korte kenschets, een beschrijving van het landschap, de natuurwaarden en tot besluit een literatuuroverzicht. In kadertjes zijn de habitattypen en de habitatsoorten genoemd. De kaartjes met de begrenzing van de gebieden tonen wat minder detail dan een topografische kaart, maar voor de gemiddelde lezer zal dat voldoende zijn, de vakman zoekt ze wel op een gedetailleerde kaart op. Bovendien past de lay-out van de kaartjes wel goed in het geheel. Opvallend is dat de tekstkolommen niet uitgevuld zijn, de rechterkant golft daardoor iets. In eerste instantie vond ik dat minder fraai, totdat ik me realiseerde dat in de natuur ook vrijwel geen rechte lijnen voorkomen en dan krijgt zo'n detail charme. In dit soort details is de hand van de vormgeefster Annelies Ebregt op subtiële wijze zichtbaar. Bij de beschrijving van de natuurwaarden wordt uiteraard veel aandacht besteed aan de vegetatie en aan diersoorten. Het deed mij een bijzonder genoegen om te merken dat er veel aandacht wordt besteed aan de fauna en aan de relatie tussen fauna, vegetatie en landschap. Bij het bladeren vallen de fraaie aquarellen van Ed Hazebroek op, die treffend het landschap weet te vangen. Veel fraaie foto's die ik nog niet eerder tegenkwam; slechts hier en daar trof ik een oude bekende, zoals bij de Bruuk op bladzijde 249 in het deel Hoog Nederland. Die foto's tonen maar weer eens hoe mooi de natuur in Nederland is. Tekenend vond ik dat tijdens de presentatie van de boeken op 28 mei bij Alterra in Wageningen Joop Schaminée in zijn powerpoint dia's liet zien van de natuur in Nederland, foto's die ook in deze boeken staan. Ze werden zonder commentaar getoond, planten in landschappen, dieren in vegetaties. En in de zaal die vol zat met professionals werd

het op dat moment stil, zo stil dat je een espenblad had kunnen horen vallen. Verwondering en aandacht.

Ik zit in de bevoorrechte positie dat ik van drie Natura 2000 gebieden ooit een vegetatiekartering heb gemaakt, dat ik betrokken ben bij de opstelling van een aantal beheerplannen en dat ik veel van de beschreven terreinen ken. Toch kwam ik al bladerend veel nieuwe informatie tegen. Heel bijzonder vond ik het hoofdstuk over de Noordzee waarin vijf Natura 2000 gebieden zijn gelegen. Van hun bestaan was ik wel op de hoogte, maar als je de beschrijvingen leest gaat een wereld voor je open en kom je onder de indruk van wat de natuur te bieden heeft.

In een dergelijk boek is vakjargon bijna onvermijdelijk. In mijn ogen zijn de auteurs er in geslaagd teksten te produceren die voor een breed publiek toegankelijk zijn, zonder in Jip en Janneke-taal te vervallen. De geïnteresseerde leek kan hiermee uit de voeten, terwijl de vakman zich bij het lezen zeker niet hoeft te vervelen. De boeken zijn geschreven vanuit de gedachte aan duurzaam behoud van Europese Natuur in Nederland. Behoud is en blijft mensenwerk en dat brengt mij op vraag: wie gaat deze boeken lezen en gebruiken? Ik denk dan in de eerste plaats aan mensen die bij terreinbeherende instanties werken. Gedreven mensen die opkomen voor de natuur, die in gesprek gaan met burgers, met beleidsmakers, die overleg voeren met instanties en belanghebbenden, die voorlichting geven. Voor die mensen biedt dit boek een inspiratiebron, maar ook heel veel gedetailleerde informatie waarmee ze hun werk kunnen uitvoeren. Verder is het geschreven voor iedereen die op een of andere manier in het landelijk gebied werkzaam is, mensen die werken bij gemeenten, Provincie, waterschap, adviesbureaus, Rijk, cultuurmaatschappijen, projectontwikkelaars, grondeigenaren, boeren en belangenorganisaties en *last but not least* de politici. Op die manier komt er dan hopelijk meer aandacht voor maar vooral ook meer verwondering over voor die bijzondere natuur die we in Nederland nog steeds hebben.

Een bijzondere doelgroep is naar mijn mening het onderwijs: ik denk dat studenten en docenten gretig gebruik gaan maken van deze boeken. Heel veel informatie wordt op een compacte manier gepresenteerd, overzichtelijk en goed toegankelijk. Ik denk dat de boeken uitermate geschikt zijn niet alleen voor het groene onderwijs, maar ook zeker daarbuiten. En dan heeft deze reeks niet alleen een functie voor de huidige generatie, maar ook voor de volgende, want natuurbescherming blijft hoe dan ook noodzakelijk.

Een andere groep zal wat lastiger te bereiken zijn met deze boeken. De schamperars, de mensen die wel het nut maar niet de waarde zien, de 'pinda- en papierstrooiende families' zullen de reeks niet gaan kopen. Toch kunnen deze boeken in educatie, voorlichting en bij excursies een belangrijke rol spelen om meer begrip onder brede lagen van de bevolking te kweken. Begrip, aandacht en verwondering.

In het boekje 'Moederlandse geschiedenis' pleit Henk van Os voor het samenbrengen van voorwerpen van kunst en geschiedenis. Op die manier wordt daadwerkelijk een verbinding gemaakt met het verleden door middel van historische sensaties. In de natuur, en zeker in Nederland, zit een substantieel stuk geschiedenis. Dat komt bijvoorbeeld tot uiting in het schilderij 'Gezicht bij de Geestbrug' van H.J.

Weissenbruch uit 1868. Geschilderd met aandacht en verwondering. Een oer-Hollands landschap, door de mens gemaakt. Diezelfde aandacht en verwondering stralen de gebiedenboeken uit, aandacht voor de natuur in al zijn facetten, verwondering voor de verscheidenheid aan natuur in ons kleine landje. Deze boeken zijn geschreven om ervan te genieten en om leesbaar te zijn, maar bovenal om kennis te verspreiden, aandacht voor natuurbescherming blijft noodzakelijk.

In de algemene inleiding wordt besloten met de opmerking dat de auteurs iets van de verwondering over de verscheidenheid van natuur en landschap in ons land hebben willen overdragen. Ik krijg een gevoel alsof Victor Westhoff af en toe stiekem over de schouder van de auteurs heeft meegekeken en goedkeurend geknikt heeft. De teksten en de foto's weten dit gevoel van verwondering zeker op te roepen, maar de auteurs zijn naar mijn mening pas echt in hun opzet geslaagd als de aandacht en het begrip voor de Nederlandse natuur onder brede lagen van de bevolking minder vrijblijvend wordt. Aan deze fraai uitgevoerde boeken zal het niet liggen! Docendo discimus.

Berco Hoegen

DIAGNOSTIC, CONSTANT AND DOMINANT SPECIES OF THE HIGHER VEGETATION UNITS OF SLOVAKIA

Jarolimek, I. & J. Šibík, 2008, *Diagnostic, constant and dominant species of the higher vegetation units of Slovakia*. Veda, Bratislava, 329 pp.

Vorig jaar verscheen een Engelstalig boek met een statistische revisie van de plantensociologische data in de Slowaakse Nationale Vegetatie Databank. Na de goed leesbare inleiding bestaat het boek alleen maar uit tabellen, waarin per vegetiekundige eenheid allerlei soorten worden opgesomd, en andersom, tabellen waarin per soort een of meer synsystematische eenheden worden genoemd. Het boek is gebonden met een hard kapt en heeft drie verschillend gekleurde linten die als bladwijzers kunnen worden gebruikt. Toch zal het boek naar verwachting nauwelijks gebruikt worden door Nederlandse vegetatiekundigen. Waarom dan hier het werk bespreken?

Het boek is een voorbeeld van een nieuwe tak binnen de plantensociologie die gebruik maakt van grote datasets en deze nieuwe tak van ons vak willen we graag een keer voor het voetlicht brengen. Door het beschikbaar komen van dergelijke grote databases met tienduizenden vegetatieopnamen in een groot aantal landen in Europa en de technologische vooruitgang, waardoor computers steeds sneller en compacter zijn geworden, is het mogelijk om allerlei plantensociologische concepten opnieuw (rekenkundig) onder de loep te nemen en te evalueren door analyse van grote hoeveelheden opnamen. In de plantensociologie neemt het begrip "trouw" bijvoorbeeld een belangrijke plaats in. Door bovengenoemde factoren is het nu mogelijk dit begrip te operationaliseren in statistische begrippen. Hiertoe is de eerste aanzet gegeven door Bruelheide (2000), die een review geeft van statis-